

РОЛЬ КАЗКИ В ЕКОЛОГІЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Стаття присвячена питанням екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами авторської казки. Розкрито методичні основи екологічного виховання дітей дошкільного віку. Обґрунтовано роль і місце авторської казки природознавчого змісту як засобу екологічного виховання дітей. Визначено педагогічні умови використання авторських казок природознавчого змісту у процесі екологічного виховання.

Базовий компонент дошкільної освіти в Україні орієнтує сучасних фахівців дошкільного профілю у виборі завдань та змісту роботи з дітьми таким чином, щоб не стільки озброювати їх певною сумою знань, скільки відкривати перед ними «науку життя», яка сприяла б формуванню творчих здібностей, розвитку почуття власної гідності та відповідальності за свої вчинки [1]. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду в дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Фізіологічні та психологічні особливості дитини дошкільного віку не дозволяють переобтяжувати її когнітивну сферу, дитина як зазначає К.Ушинський «...мислить образами, формами, фарбами, звуками» [7], тому здатна до систематизації та усвідомлення знань через певні образи. Чим яскравішим є образ, тим сильніше впливає він на чуттєву сферу дитини, забезпечуючи міцність запам'ятовування отриманої інформації. Яскраві образи в поєднанні з пізнавальною інформацією втілені в казках. Педагогу вважають казку дієвим засобом виховання й використовують її для розвитку різних сторін особистості дитини. Проте, як засіб екологічного виховання авторська казка природознавчого змісту використовується недостатньо.

Ученими доведено, що через емоційну взаємодію з образами діти засвоюють певні знання й уявлення, виробляють конкретні судження, формулюють особистісні умовисновки. Зміст екологічного виховання засвоюється дітьми в різній їх діяльності. До форм екологічного виховання можна віднести наступні: традиційні заняття, екологічні ігри, екологічно-експериментальна діяльність, екологічні казки.

К.Ушинський, В.Сухомлинський високо оцінювали роль казки у вихованні та розвитку особистості дитини. Сучасні автори Л.Бірюк, А.Богуш вивчили можливість використання казок у процесі розвитку мовлення дітей. К.Крутії, Н.Маковецька використовували казки в логопедичній роботі. Психолог Д.Соколов висвітлював можливості впливу казки на психічну сферу особистості дошкільника.

* © Бихалова О. В.

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Актуальність проблеми екологічного виховання в дошкільному дитинстві, наявні суперечності між завданнями і технологіями екологічного виховання дошкільнят, потребами і станом розвитку практики екологічного виховання, можливістю і необхідністю формування у старших дошкільників початкових екологічних уявлень як основи екологічної культури, розвитку екологічної свідомості та позитивного емоційно-ціннісного ставлення дітей до природи, необхідність використання для цього процесу різних засобів з метою підвищення його ефективності зумовили творчу групу Херсонського ясла-садка №11 розпочати роботу над авторськими екологічними казками, адже вони здатні оптимізувати процес екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, надаючи йому почуттєвої спрямованості, бо в її основу покладено конкретні наукові факти, а форма подання інформації залишається казковою.

Образність казки сприяє формуванню перших уявлень про ті об'єкти і явища, про які в ній розповідається. Їх можна поділити на декілька груп: пізнавальні, морально-виховні, соціальні. Творча група Херсонського ясел-садка №11 розробляє соціальні казки, після яких хочеться робити щось корисне не тільки для себе, але й іншим. За допомогою таких казок можна знайти рішення проблеми нашого міста, мікрорайону. У таких казках не повинно бути одне закінчення. Вихователі мають дати можливість вихованцям самим знайти рішення проблеми, тому що в соціальній творчості немає неправильних рішень, є неефективні.

В екологічних казках вдається найбільш широко використовувати засоби емоційної дії на дитину. Через казки вдається прищепити не тільки любов до природи, але й усвідомлення необхідності її оберігати, громадську відповідальність, сприяти поширенню наукових знань про природу. Дітям дошкільного віку важливо розповідати про екологічні проблеми на зрозумілому для них рівні, у доступній ігровій формі. Ставши дорослою, така людина не буде шкодити природі. Важливо, щоб у ранньому дитинстві в неї закріпилося у свідомості достатньо повна інформація про природні закономірності, екологічні правила. Добрі екологічні казки про природу вчать дитину опановувати навколишній світ не тільки розумом, але й серцем, а це головне для екологічного виховання людини.

Сьогодні все частіше доводиться чути про складну екологічну ситуацію. Що ми залишаємо своїм дітям? Тенденція споживання все ближче підводить нас до руйнування того світу, у якому ми живемо. З розчаруванням ми часто спостерігаємо. Як діти, наслідуючи дорослих, не вагаючись зривають квіти та листя, залишають після себе сміття на узбережжі річок, забувають гасити багаття. Сьогодні особливо важливо розвивати більш свідоме ставлення до навколишнього світу, до природи, до усього живого.

Проаналізувавши дослідження А.Волкової [2], З.Плохій [4],

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Н.Рижової [5,6] можна зробити висновок, що більшість учених метою екологічного виховання визнають формування засад екологічної культури. Складовими елементами екологічної культури виступають екологічні знання, пізнавальні, морально-етичні почуття й переживання, обумовленні взаємодією з природою та екологічно доцільною поведінкою.

Кожна з форм організації навчально-виховного процесу стимулює різні види пізнавальної діяльності дошкільників: самостійна робота з ілюстрацією, фотоальбомом, журналами дозволяє дітям накопити фактичний матеріал, розкрити сутність проблеми; гра формує досвід прийняття доцільних рішень. Але дошкільникам важливо розповідати про екологічні проблеми в доступній ігровій формі. І казка виходить тут на перший план.

Окремі аспекти казок у процесі екологічного виховання дітей дошкільного віку вивчалися З.Плохій [4], Н.Лисенко [3].

Педагоги Херсонського ясел-садка №11 теж уважають, що фантастичний казковий світ, сповнений чудес, таємниць і чарівностей, завжди приваблює дітей, вони з радістю поринають у світ уяви, активно діють у ньому.

У навчально-виховному процесі казка розглядається як засіб екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку, що за рахунок образності та впливу на почуття дитини забезпечує міцність засвоєння екологічних уявлень, спонукає до екологічно доцільної поведінки та діяльності. Підґрунтям використання казки як засобу екологічного виховання стала здатність дітей старшого дошкільного віку відрізнити фантастичні елементи казок від реальності.

У процесі виховання дітей педагоги дошкільного закладу доцільно використовують авторські пізнавальні казки про природу: легенду В.Немеровича-Данченко «Ключ врага милосердя» про живильну силу води, казки Д.Маміна-Сибіряка, В.Біанкі, Н.Забіли, З.Плохій, В.Сутеева, В.Сухомлинського, О.Толстого, Лесі Українки, К.Ушинського, сучасну пригодницьку казку Е.Успенського «Відпустка крокодила Гени», народні казки в яких розкрито цілісність природи і вплив діяльності людини на неї, що мають наукову основу-реальну пізнавальну інформацію про живі організми, їхні потреби, зв'язки між собою і з середовищем існування. І дійсно, казка не тільки розважає, вона «легко» виховує, знайомить дітей з навколишнім світом.

Розроблені педагогами ясел-садка №11 умови використання казки в екологічному вихованні дітей дошкільного віку, обґрунтовані необхідністю забезпечення емоційного фону сприйняття природи; подання пізнавальної інформації в цікавій формі, її поступове ускладнення та використання дітьми в різних видах діяльності; підкріплення наочною силою впливу казкових образів на дитину; єдності позиції педагогів садка та сім'ї в питанні екологічного виховання. Застосування казок у системі виховання здійснюється на початковому етапі-використання коротких казок, уривків з казок про живі об'єкти,

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

явища природи з метою забезпечення позитивного емоційного відгуку на сприймання казкового об'єкту; надалі-використання коротких казок про живі організми, неживі об'єкти природи, явища природи з метою закріплення та розширення знань дітей про об'єкт чи явища, розвиток пізнавального інтересу до нього; творча трансформація змісту знайомих казок у різні види діяльності (під керівництвом вихователя); творча самостійна трансформація змісту знайомих казок дітьми у ігрову діяльність.

Фахівці по відношенню до екологічної казки займають різні позиції. Одні пишуть казки самі. Другі шукають екологічний зміст у вже написаних. Треті знайомлять з існуючим. Четверті вчать дітей вгадувати казки. А де які використовують знайомі казкові сюжети та героїв, пов'язуючи їх з проблемами сьогодення. Але всі, безумовно, сходяться в одному-екологічна казка потрібна дітям. Вона, безумовно, зарахована до арсеналу найефективніших засобів екологічного виховання малюків.

Сам процес творчості і драматизації казки дуже захоплюючий та повчальний. Сюжети казок педагогі пропонують використовувати під час рольових ігор і театралізованих вистав, на зустрічах з батьками. Таким чином, засобом «чарівного» світу казки вихователі спілкуються з дітьми, про серйозні речі, навчаючи гуманному ставленню до природи. Залучаючи дітей до театралізованої діяльності, у них розвиваються не лише виконавські здібності, а й уміння переживати та передавати свої почуття через дію. Діти вчать вільно триматись на виступах. Пропонуємо невеликі за об'ємом ролі сором'язливими, нерішучим дітям. Якщо дитина поки не бере на себе головну роль, даємо їй можливість виступити в музичних етюдах, показати квітку, пташку та інше. Таким чином, намагаємось забезпечити активну участь у казках кожної дитини. Глядачами наших казок є діти молодших груп, працівники садка, батьки. І глядачі, і артисти відчувають велике задоволення від екологічно-казкових вистав.

Але сучасні діти потребують сучасних форм і методів у вихованні. Тому творча група Херсонського ясел-садка №11 розробила дві екологічні казки за допомогою медіа продукції. Одна казка «Різнокольорова річка» розроблена методом відеослайдової презентації, де автор супроводжує показ «живим» емоційним текстом (автор – вихователь Класс В.В.). При створенні другої казки (автор – вихователь-методист садка №11 Бихалова О.В.) намагалася залучити до роботи самих дітей. Спочатку автор написала текст узявши за основу сюжет казки О.Пушкіна «Сказка о рыбаке и рыбке», але в авторській казці «Домашня рибка» персонаж «рибки» просить діда забрати її з забрудненої річки. Вона хоче жити в акваріумі вдома в діда. Тематика так захопила дітей, що виникло бажання проілюструвати казку дитячими малюнками. Далі була проведена кропітка робота над розкадровкою малюнків за сюжетом, накладання тексту. Загальне оформлення. Результат роботи

ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

перевірив очікування. Діти, дивлячись на свою роботу, відчували велике емоційне задоволення та гордість перед однолітками. Казка, в основі якої лежать наукові факти, стала дієвим засобом впливу на інтелектуальну та чуттєву сфери дітей, що здатний забезпечити ефективне формування емоційно забарвлених екологічних уявлень, позитивного емоційно-ціннісного ставлення та мотивувати екологічно доцільну поведінку та діяльність у природі. У батьків така робота викликала бажання взяти активну участь у загальних екологічних акціях дошкільного закладу «Наш квітучий дитячий садок» було висаджено квіти на території садка та «Годівничка для пернатих друзів» – батьками виготовлено та розвішано разом з дітьми дванадцять годівничок.

Для успішної реалізації запропонованої методики роботи з авторською екологічною казкою необхідне дотримання низки педагогічних умов, серед яких: використання казки в процесі спілкування з дітьми в різних видах діяльності в контексті вирішення завдань екологічного виховання; використання наочності в процесі роботи з казкою; дотримання єдності позицій педагогів і батьків стосовно використання казок у процесі екологічного виховання дітей.

Отже, суть методики використання казок у процесі екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку полягає в тому, що в дітей послідовно закріплюються та розширюються уявлення про окремі об'єкти та явища природи; формується уявлення про зв'язки та залежність у світі природи, цілісність природи, розвивається позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. – К.: Редакція журналу «Дошкільне виховання». 2003. – 243 с.
2. Волкова А. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторських казок природознавчого змісту дітьми старшого дошкільного віку в контексті екологічного виховання // Психолого-педагогічні науки. -2012. – №5.- С.4-9.
3. Лисенко Н. Психолого-педагогічні механізми сприймання авторської казки. – К.: Вища школа, 1994. – 398 с.
4. Плохій З. Виховання екологічної культури дошкільників / З.П.Плохій. –К.: Редакція журналу «Дошкільне виховання», 2002. – 173 с.
5. Рижова Н. Не просто сказки / Н.А.Рижова. – М.: Линки-Пресс, 2002. –192 с.
6. Рижова Н. Экологическое воспитание в детском саду / Н.А.Рижова. –М.:Карапуз, 2001. – 432 с.
7. Ушинський К.Педагогічні твори. – К.: Педагогіка, 1990. – 528 с.